

**BAHORGU MUDDATDA EKILGAN SABZAVOT EKIQLARIDAN SO'NG
G'O'ZANI TAKRORIY YETISHTIRILGANDA UNIB CHIQISH
DINAMIKASIGA TA'SIRI.****Qoraboyev Turg'unali Abduljalilovich**Termiz Agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti Agronomiya, qishloq
xo'jalik ekinlari seleksiyasi va urug'chiligi kafedrası

II-kurs tayanch doktoranti

turgun.qoraboyev88@gmail.com<https://orcid.org/0009-0007-2066-193X>

ANNOTATSIYA Bahorgi muddatda ekilgan sabzavot ekinlaridan so'ng takroriy g'o'za yetishtirish texnologiyasi o'rganish. Surxondaryo viloyatining mexanik tarkibi engil bo'lgan cho'l qumoq tuproqlari sharoitida bahorgi muddatda ekilgan sabzavot ekinlaridan so'ng takroriy g'o'za yetishtirish texnologiyasini ilk bor g'o'zaning o'sishi, rivojlanishi va hosildorligi va uning sifatiga ta'sirini aniqlash hamda yetishtirish agrotexnologiyasini ishlab chiqish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borish dolzarb hisoblanadi.

АННОТАЦИЯ Изучение технологии повторной обработки хлопка после весеннего посева овощных культур. Первые рассмотрены технологии повторного возделывания хлопчатника после посева овощных культур в весенний период в условиях пустынных песчаных почв с легким механическим составом Сурхандарьинской области, влияние на рост, развитие и продуктивность хлопчатника и его качество. Необходимо срочно провести научные исследования по разработке и развитию агротехнологий.

ABSTRACT Studying the technology of repeated cotton cultivation after vegetable crops planted in spring. For the first time, the technology of repeated cotton cultivation after vegetable crops planted in the spring period in the conditions of desert sand soils with a light mechanical composition of the Surkhondaryo region, the effect on the growth, development and productivity of cotton and its quality it is urgent to carry out scientific research on identification and development of agrotechnology.

KALIT SO'ZLAR Sabzavot, bahorgi, takroriy, g'o'za, *G.barbadense* L, ingichka tola, unib chiqish dinamikasi, rivojlanish fazalari, vegetativ va generativ organlar, oziqlantirish, bo'yi, shoxlanish, hosil element, ko'sak, variant.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА Овощной, яровой, повторный, хлопчатник, *G. barbadense* L, тонкое волокно, динамика прорастания, фазы развития, вегетативные и генеративные органы, питание, высота, ветвление, элемент урожая, боб, вариант.

KEYWORDS Vegetable, spring, repeated, cotton, *G. barbadense* L, thin fiber, germination dynamics, developmental phases, vegetative and generative organs, nutrition, height, branching, yield element, pod, variant.

KIRISH

Hozirgi kunda mamlakatimiz qishloq xo'jaligini yanada rivojlantirish va iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirishda mavjud yer, suv va tabiiy resurslardan tejamli, oqilona va samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, jahon andozalari talabiga to'liq javob beradigan yuqori sifatli, raqobatbardosh qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirishga erishishda, ayniqsa, paxtachilik sohasi alohida o'rin egallaydi.

Jahon miqyosida aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda agrar sohaning o'rni va ahamiyati kundan-kunga oshib bormoqda. Jumladan, mamlakatimizda ham mavjud resurs va imkoniyatlardan oqilona foydalanib, aholini qishloq xo'jalik mahsulotlari bilan kafolatli ta'minlash hosildorlik va manfaatdorlikni yanada oshirish, sohaga ilm fan yutuqlari hamda zamonaviy yondashuvlarni joriy etish dolzarb masaladir.

Mamlakatimizda yerlardan foydalanish samaradorligini oshirish, qishloq xo'jalik mahsulotlar xajmini ko'paytirish, aholini oziq ovqat mahsulotlari bilan to'la ta'minlash, tuproqning meliorativ xolatini yaxshilash, unumdorligini saqlash va oshirish maqsadida erta bahorda ekilgan osh lavlagi, rediska va kashnichdan so'ng g'o'zani takroriy muddatlarda yetishtirish texnologiyasini o'rganish maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

K.Tadjiyevning dissertatsiya ishida Takroriy ekilgan g'o'zaga Oksigumat stimulyatori bilan shonalash davrida 0,25 l/ga me'yorda ishlov berilganda bo'yi 48,0 sm, hosil shoxi 5,6 dona, hosil nishonalari soni 2,8 donani tashkil qilib, nazoratdan bo'yi 4,6 sm baland, hosil shoxlari 0,4 donaga, hosil nishonalari 0,6 donaga ortdi.[1]

S.Sh.Rashidova, N.L.Voropaeva va b. Surxondaryo viloyatida chigit ekishdan oldin Xitozan va uning birikmalari bilan qobiqlanganda, unib chiqishi 10,5-10,8% tezlashib, patogenlar soni kamayib, o'simlikning kasalliklarga chidamliligi ortgan, g'o'zaning bo'yi 1,2 sm baland o'sgan, chinbarglar soni ortib, quruq vazni ko'paygan va ko'saklar soni 1,1-3,4 donaga, paxta hosili 0,2-4,4 s/ga ortgani aniqlangan. [2]

M.Hamidov, N.Rashidov o'tloqi-allyuvial tuproqlar sharoitida g'o'zaning Namangan-77 navi chigiti ekish oldidan Roslin 10 kg/t, Nitrolin 5 kg/t me'yorda ishlov berilganda, unuvchanligi 9,3-10,5% ortib, nihollar sog'lom va baquvvat o'sib rivojlangan, gullashi 1-1,5 kun, pishib yetilishi 2- 3 kun tezlashib, poyani bo'yi 6-8 sm

baland, hosil shoxlari 1,2-1,5 dona ko'p, ko'saklari 1,6-1,9 donaga ortib, 2,8-3,5 s/ga qo'shimcha hosil olingan. Shunga o'xshash ma'lumotlar Buxoro-6 navida ham kuzatilib, paxta hosili 3,3-4,2 s/ga yuqori bo'lgan. [3]

N.N.O'razmatov ning tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Andijon-36 va Sulton g'o'za navlaridan yuqori va sifatli paxta hosili yetishtirishda takroriy ekin soyadan keyin ekish, resurs tejoyvchi texnologiyalar asosida yerlarni kuzda tayyorlab, keng qatorli pushta olib, erta bahorda eng maqbul muddatlarda 90x12-1 tizimda, 90-95 ming/ga ko'chat qalinliklarida ekish va o'g'itlarni N-150, P₂O₅-105, K₂O-75 kg/ga me'yorlarda qo'llash, sug'orishni esa g'o'zaning o'sib rivojlanishi va ob-xavoni holatiga qarab tuproq namligi ChDNS ga nisbatan 65-70-60% va 70-75-60% bo'lganda o'tkazishni tavsiya etadi. [4]

D.Xudayberdieva o'tkazgan tajribada, karboksimetilxitozan bilan ishlov berilgan chigitlarning unish quvvati va unuvchanligi yuqori bo'lib, sog'lom ko'chat olingan va paxta hosili ortgani aniqlangan bo'lsa, S.Ergashev, Z.Axmedova va b. o'z ishlarida Mikrozim-2 mikrobiologik preparati ta'sirida chigitning unuvchanligi oshganligini kuzatishgan[5]

MUHOKAMA

O'rganilgan adabiyotlar sharhidan shunday xulosa qilish mumkinki olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy-tadqiqot ishlarida turli tuproq iqlim sharoitlarida g'o'za parvarishida oziqlash, sug'orish va boshqa agrotexnik tadbirlar to'g'risida ma'lumotlar olingan bizning ishimizda Surxondaryo viloyatining mexanik tarkibi engil bo'lgan cho'l qumoq tuproqlari sharoitlarida bahorgi muddatda ekilgan sabzavot ekinlaridan so'ng ingichka tolali g'o'zani takroriy muddatda ekish va shunga mutonosib holda oziqlantirish me'yor muddatlarining o'sish rivojlanish va hosil to'plashga ta'sirlari aniqlandi. Shuningdek turli me'yorlarda oziqlantirilgan sabzavot ekinlaridan so'ng g'o'zaning unib chiqish dinamikasiga ta'siri aniqlanadi.

NATIJALAR

Tadqiqot ishida ko'rsatilganidek bahorgi sabzavot ekinlarini (osh lavlagi, rediska, kashnich) yig'ib olingandan keyin takroriy g'o'za yetishtirish uchun sabzavotlardan bo'shagan maydonga 20-may kuni ish dasturida belgilangandek tajriba dalasi tekislanib ekishga tayyorlandi hamda mola, borana qilinib, tanlangan dalani bo'yi va eni o'lchanib tajriba variantlar, qaytariqlar bo'yicha 3 yarusda joylashtirildi. Takroriy g'o'za chigitini 25.05.2023 yil kuni qator orasi 60 sm qilib ekildi va urug' suvi berish ham 25.05.2023 yilda amalga oshirildi.

Olib borilgan fenologik kuzatuvlarimizda iyun oyining dastlabki kunlarida g'o'zaning unib chiqish dinamikasi har bir variantlar bo'yicha kuzatildi. Fenologik kuzatuvlarimizda sabzavot ekinlari (osh lavlagi, rediska, kashnich)dan so'ng dastlab

rediskadan bo‘shagan maydonga ekilgan chigitlar 28 may kuni unib chiqishni boshladi va dala daftariga yozib qo‘yildi. Osh lavlagi va kashnichdan keyin bo‘shagan maydonlarga ekilgan go‘za chigitlari 30-may kuni unib chiqishni boshladi.

28-30 may kunlari urug‘lar 10% unib chiqish kuzatildi.

8-10 iyun kuni urug‘lar 80-90% unib chiqish kuzatildi.

Kuzatuvlarimiz har ikki kunda olib borildi.

Bizning izlanishlarimizda chigitning unib chiqish dinamikasi va keyingi rivojlanishlariga uni ekish muddatlarining ta‘siri aniqlandi. Izlanishlarimizda yangi ingichka tolali Termiz 202 g‘o‘za navi sabzavot ekinlarining, oziqlantirish me‘yorlarining g‘o‘za nihollarini unib chiqish dinamikasiga ta‘siri aniqlandi. jadvalda keltirilgan.

Ekish muddatlarining nihollar unib chiqish dinamikasiga ta‘siri 2023 yilda ekilgan takroriy g‘o‘zaning ekilgan muddatlariga ko‘ra o‘ziga xos bo‘ldi.

G‘o‘za navlarining unib chiqish dinamikasi, %. 2023 yil.

1-jadval

Sabzavot ekinlari turlari	Bahorgi muddatda ochiq dalaga ekilgan sabzavotlarda mineral o‘g‘it me‘yorlari kg/ga			Takroriy ekin g‘o‘za navi	Unib chiqish ning boshlanishi	Kuzatuv muddatlari, kun, %			To‘liq unib chiqishi, % 10.06
	N	P	K			3.06	5.06	7.06	
Osh lavlagi	150	150	75	Termiz 202	30.05	13	25	50	81
	175	175	90		30.05	13	24	50	80
Redeska	120	140	90		28.05	15	33	60	91
	140	160	100		28.05	15	32	59	91
Kashnich	50	80	40		30.05	13	24	51	83
	60	90	50		29.05	15	25	52	84

Sabzavot ekinlarini oziqlantirish me‘yorlari g‘o‘zaning unib chiqish dinamikasi sezilarli farq qilganligini kuzatildi. Ta‘kidlash mumkinki sabzavotlarning alohida biologik xususiyatlariga ko‘ra rediskadan so‘ng ekilgan ingichka tolali g‘o‘za navining unib chiqishi va uning dinamikasi osh lavlagi va kashnichdan so‘ng ekilgan g‘o‘zaga nisbatan birmuncha farq qildi. Tajribada g‘o‘za rediska ekilgan variantlarda unib chiqishning boshlanishi va kuzatuv davrlaridagi dinamikasi eng yuqori bo‘lganligi aniqlandi va to‘liq unib chiqish davri boshqa muddatlarda ekilgan g‘o‘za navlaridan 2-3 kun ilgari bo‘lganligi aniqlandi. Tajribada rediska ekilgan variantlarda g‘o‘za navlarining to‘liq unib chiqishi muddati va jadalligi boshqa variantlarda ekilganlarga nisbatan 2-3 kun va 5-10% ga ustun bo‘ldi.

XULOSA

Ilmiy izlanishlarining natijalariga ko'ra, sabzavot ekinlarini oziqlantirish me'yorlari chigitning unib chiqish quvvati va unuvchanligiga turlicha ta'sir etadi, degan xulosaga kelgan.

Bahorgi muddatda ekilgan sabzavot ekinlaridan so'ng g'o'zani takroriy muddatda ekilganda, Tanlab olingan tadqiqod natijasida hulosa qilib rediska ekinidan keyin go'zani takroriy ekish yaxshiroq samara berishini ko'rishimiz mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. M.Tojiev. Ingichka tolali g'o'za navlarini yetishtirish agrotexnologiyasi bo'yicha tavsiyalar. Termiz. 2017 .
2. Rashidova S.Sh., Voropaeva N.L., Axmedova X.D., Kodyakov A.A., Atamirzaev A.E., Po'latova S.R., Ruban I.N. Производные хитозановперспективные матрицы для капсулирования семян хлопчатника Современные перспективы в исследовании хитина и хитозана Материалы седмой международной конференции. Санкт-Петербург-Репино 15-18 сентября 2003 г. -Москва, 2003. –S. 111-114
3. Hamidov M., Hamroev A., Bakoeva F. Paxta xomashyosi yetishtirishning ekologik toza usuli Qishloq xo'jaligida ekologik muammolar. Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari to'plami. Buxoro, 2003. –B.228-230.
4. O'razmatov N.N. So'lish kasali yoki vilt Paxtachilik va donchilikni rivojlantirish muammolari. O'zPITI maqolalar to'plami. – Toshkent, 2004. – B.221-222
5. Худайбердиева Д. Влияние карбоксиметилхитозана на всхожест семян хлопчатника. Агроилм. –Тошкент, 2014. -№2 (30). –Б.12-13.